

Állami Felsőoktatási Intézmény
Ungvári Nemzeti Egyetem
„LOGOS” Történelmi-vallási stúdiójának oktatási-tudományos központja

Viktor KICSERA
Volodimir Fenics
Diana Sterr

**A HABSBURG EGYHÁZ:
a munkácsi görög katolikus egyházmegye
az osztrák uralom alatt (1771–1918)**

Ukránból fordította
Ádám Dóra

Ungvár
V. Pagyak Kiadója
2018

Kicsera Viktor, Fenics Volodimir, Sterr Diana.

A Habsburg egyház: a munkácsi görög katolikus egyházmegye az osztrák uralom alatt (1771–1918) / V. Kicsera, V. Fenics, D. Sterr ; ukránból fordította Ádám Dóra. – Ungvár : V. Pagyak Kiadója, 2018. – 164 o. – Текст угор. мовою.

Az ajánlott tanulmánykötet tartalmazza a bécsi *Bischofslexikon* és a *Frintaneum* anyagait (Oleg Turiy prof., aki Ukrajna két görög katolikus egyházmegyéjének – a lemergi érsekségnek és a munkácsi püspökségnek regionális vezetője), melyen a szerzők Volodimir Fenics, Viktor Kicsera és Diana Sterr a „LOGOS” Történelmi-vallási stúdiójának oktatási-tudományos központjával és az Ungvári Nemzeti Egyetemmel közösen 2012–2015 között dolgoztak.

A bécsi analógia mintájára a kötet az előszón kívül tartalmaz anyagokat a munkácsi görög katolikus egyházmegye történelméből az osztrák uralom alatt (1771–1918), nyolc munkácsi görög katolikus püspök életrajzát (Bradács János, Bacsinszky András, Pócsi Elek, Popovics Vazul, Pankovics István, Kovács János de Pásztelyi, Firczák Gyula és Papp Antal), közel 20 munkácsi származású növendék életrajzát, akik a bécsi teológiai intézményben tanultak, valamint számos mellékletet.

Mivel a mai munkácsi görög katolikus egyházmegye az ungvári unió után (1646) csak az 1770-es években lett véglegesen kanonizálva Apostoli Központtá Bécs nyomása alatt és legalizálva a magyarországi unitárius püspökök bécsi zsinatán, mint a Habsburgok modern alkotása Habsburg egyháznak célszerű számítani.

A történelem kar tudományos tanácsa és a 2015. június 30-ai 11. számú jegyzőkönyve alapján és a LOGOS” Történelmi-vallási stúdiójának oktatási-tudományos központja és az Ungvári Nemzeti Egyetem 2017. december 28-ai 2. számú jegyzőkönyve alapján nyomtatásra ajánlott.

© В. В. Кічера, текст, 2018
© В. І. Фенич, текст, 2018
© Д. І. Штерр, текст, 2018
© Вид-во Падяка, 2018.

TARTALOM

Előszó	5
I. fejezet	
A munkácsi görög katolikus egyházmegye története (<i>V. Fenics</i>)	11
II. fejezet	
A munkácsi görög katolikus egyházmegye püspökei (<i>V. Fenics, V. Kicsera, D. Sterr</i>)	51
III. fejezet	
Frintanisták (a bécsi teológiai intézmények növendékei) a munkácsi egyházmegyéből (<i>V. Fenics, V. Kicsera, D. Sterr</i>)	117
Mellékletek (<i>V. Fenics, D. Sterr</i>)	143

Előszó

A történelmi szakirodalomban, ha a görög katolikus egyházzól beszélünk, akkor egy olyan általános elmélet alakult ki, hogy a már említett vallási közösség objektíven és igazságosan a Habsburgok „teremtményének” vagy „gyermekének” érzékeltetik, vagy egyenesen *Habsburg egyháznak* nevezik¹. Himka John-Paul meghatározása szerint a katolikus egyház hívei „*pravoszláv arccal, római katolikus állampolgársággal és... felvilágosult osztrák lélekkel rendelkeztek*”.

Figyelembe véve a görög katolikus egyház történetírásában már meggyökerezett nézeteket a „habsburgi közösségről” a modern görög katolikus egyházi öntudat kialakulásának történetét Galiciában², ebben a kötetben megpróbáljuk

¹ Az ismert kanadai történész Himka John-Paul tudományos publikációiról van szó, amelyeket a kutatók bizalommal használnak: Himka John-Paul. *The Greek Catholic Church and Nation-Building in Galicia, 1772–1918*. In: *Harvard Ukrainian Studies*. Cambridge (Mass.), 1984. Vol. VIII. pp. 426–452; Химка Іван-Павло. *Греко-католицька церква і національне відродження у Галичині 1772–1918*, пер. з англ. Марти Бадік. In: *Ковчег. Збірник статей з церковної історії*. Число I. Львів: Інститут історичних досліджень Львівського державного університету імені Івана Франка; Інститут історії Церкви, 1993. сс. 67–99; Himka John-Paul. *Religion and Nationality in Western Ukraine. The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900*. Montreal & Kingston, London, Ithaca: McGill-Queen’s University Press, 1999. XXX+236 p.

² Himka John-Paul elméletei a legjobban szembetűnők a mai leMBERGI kutatók Marian Mudriy és Oleg Turiy munkásságában: Мудрий Мар’ян. *Австрорусинство в Галичині: спроба окреслення проблеми*. In: *Вісник Львівського університету*. Серія: історія. Випуск 35-36. Львів, 2000. сс. 571–603; Турій Олег. *Греко-католицький священик в Австрійській монархії середини ХІХ ст.: державний службовець чи душпастир?* In: *Другий Міжнародний конгрес українців (Львів, 22-28 серпня 1993 р.)*. Доповіді і повідомлення. Історія. Частина I, упоряд. Ярослава Ісаєвича та Ярослава Грицака. Львів, 1994. сс. 181–185; Турій Олег. *Національно-політичні орієнтації греко-католицького духовенства Галичини: 1772–1848 рр.* In: *Церковь в історії славянських народів*, отв. ред. И.В. Чуркина. Москва: Институт славяноведения и балканистики РАН, 1997. сс. 224–233; Турій Олег. «Українська ідея» в Галичині в середині ХІХ століття. In: *Україна модерна*. № 2-3. Львів: Інститут історичних досліджень Львівського державного університету імені Івана Франка, 1999. <http://www.franko.lviv.ua/Subdivisions/um/um2-3/Statti/3-TURIJ%20Oleh.htm>; Турій Олег. *Соціальний статус і матеріальне становище греко-католицького духовенства Галичини в середині ХІХ століття*. In: *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*, за ред. Бориса Гудзяка, Ігоря Скочилися та Олега Турія. Львів: Інститут історії

megjelölni a „Habsburg egyház” széles körben elterjedt fogalmát „más” keleti keresztény katolikussal, melynek gyökerei nem az ismert 1595. december 23-i római egyházi unió, amely a kijevei egyház képviselői által lett megkötve és 1596. október 6-10-én kikiáltva a Székesegyházban Bresztben³, hanem az 1646. április 24-i⁴ ungvári egyházi unió, melytől nemcsak a jelenlegi munkácsi egyházmegye soknemzetiségű hívei (ruszinok, ukránok, magyarok, románok, szlovákok, romák, oroszok) erednek Ukrajnában, de a szerbiai és horvátországi ruszinok a kőrösi egyházmegyében, Szlovákiában az eperjesi egyházmegyében lévő ruszin, ukrán, magyar hívők, az Oradea Mare-i egyházmegyében lévő ruszinok, ukrá-

церкви Львівської богословської академії, 2000. Число 2. сс. 115–148; Турій Олег. «Попи і хлопи»: соціальна «доктрина» греко-католицького духовенства і національно-політична мобілізація українського селянства Галичини в середині XIX століття. In: Ковчег. Науковий збірник із церковної історії, за ред. Бориса Гудзяка, Ігоря Сковчиляса та Олега Турія. Львів: Інститут історії церкви Львівської богословської академії, 2001. Число 3. сс. 296–320; Турій Олег. Греко-Католицька Церква та українська національна ідентичність у Галичині. In: Ковчег. Науковий збірник із церковної історії, за ред. Бориса Гудзяка, Ігоря Сковчиляса та Олега Турія. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків Центрально-Східної Європи, відп. ред. Олег Турій. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2003. сс. 67–85.

- ³ Általános események Rómában és Bresztben 1595-1596 között lásd: Gudziak Borys A. *Crisis and Reform: The Kyivan Metropolitanate, the Patriarchate of Constantinople, and the Genesis of Union of Brest*. Cambridg (Mass.): Harvard Ukrainian Research Institute, Harvard Series in Ukrainian Studies, 1998. XVIII + 489 p.; *400 лет Брестской церковной унии 1596–1996: критическая переоценка: Сборник материалов международного симпозиума (Неймеген, Голландия)*, научное редактирование и предисловие: Алексея Юдина. Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 1998. 248 с.; Гудзяк Борис. *Криза і Реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*, пер. з англ. Марії Габлевич, під ред. Олега Турія. Львів: Інститут історії церкви Львівської богословської академії, 2000. XVI+426 с.; Дмитриев М.В. *Между Римом и Царьградом. Генезис Брестской церковной унии 1595-1596 гг.* Москва: Издательство Московского университета, 2003. 318 с.
- ⁴ Lacko Michael, S.J. *The Union of Užhorod*. In: *Slovak studies*. VI. Cleveland–Rome: Slovak Institute, 1966. pp. 7–190; Lacko Michal, SJ. *Užhorodská únia Karpat-ských Rusínov s Katolíckou Cirkvou*. Košice: Centrum spirituality Východ–Západ Michala Lacka v Košiciach, vedeckovýskumné pracovisko Teologickej fakulty Trnavskej univerzity, 2012. 262 s.; Фріс Вільгельм де у співпраці з Октавіаном Бирля, Джозефом Гілл та Міхалом Лацко. *Рим і Патріярхати Сходу*, пер. з німецької Олега Конкевича, Софії Матіяш. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2015. сс. 119–133.

nok, románok, a romániai Máramaros és Gerla egyházmegyék, a magyarországi Hajdúdorog egyházmegye magyar, ruszin, szlovák és roma hívői, a Pittsburgh-i (USA) ruszinjai és a prágai helytartóság különböző nemzetiségű hívői. „Azok az egyházak hívei, melyek kezdetüket az ungvári uniótól datálják, Cirill és Metód örökségének számíthatják magukat.” – mondta II. János Pál római pápa az ungvári unió 350. évfordulója alkalmából⁵.

Ők mindannyian (mára adataink szerint közel 1,1 millió fő) Cirill és Metód örökségének tartják magukat (IX. század vége), és eredetüket a régi munkácsi egyházmegye anyaszentegyházától származtatják (XV. század), az ungvári egyházi unió hagyományaihoz tartoznak (1646) és nosztalgikusan elevenítik fel a közös vallási-kulturális identitásukat, amely Bacsinszky András püspökségének „aranykora” volt (1772–1809).

A Habsburg egyház koncepció használata Kárpátalján, mint a görög katolikus identitás alakulásának tényezője, nagyon sok román, szlovák, magyar munkában megfordul egészen a XVIII. század végétől egészen a XX. századig. A problémák négy csoportjába lehet sorolni a műveket:

1) a munkácsi egyházmegye görög-katolikusainak vallási és nemzeti öntudatának alakulása⁶;

⁵ *Апостольський лист Римського Архидієрея Івана Павла II з нагоди 350-річчя Ужгородської унії*. Città del Vaticano, 1996. c. 5

⁶ Feniči Volodimir. *Konfessionelle und nationale Identität der Katholiken griechischer Konfession von Transkarpatien im 18.-20. Jahrhundert*. In: *Materielle und geistige Volkskultur des Oberen Theißbeckens. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region*, coordonatori: dr. Hans Gehl, dr. Viorel Ciubotă. Satu Mare–Tübingen: Editura Muzeului Sătmărean, 2003. ss. 83–104; Фенич Володимир. *Конфесійна та національна ідентичність духовенства Мукачівської греко-католицької єпархії 1771–1949 рр.* In: *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*, за ред. Бориса Гудзяка, Ігоря Скочилися та Олега Турія. Число 4: *Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків Центрально-Східної Європи*, відп. ред. Олег Турій. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2003. ss. 146–161; Фенич Володимир. *Етнонаціональна ідентичність греко-католиків Мукачівської єпархії*. In: *Carpatica – Карпатика*. Випуск 30. *Історична школа професора Володимира Задорожного: Науковий збірник. Випуск 2*, упорядкування Романа Офіцинського; передмова Валерія Смоля. Ужгород: Гражда, 2004. ss. 38–62; Fenič Volodymyr. *Konfessionelle und nationale Identität des Klerus der griechisch-katholischen Diözese von Munkačevo 1771–1949*. In: *Konfessionelle Identität und Nationsbildung. Die griechisch-katholischen Kirchen in Ostmittel- und Südosteuropa im 19. und 20. Jahrhundert*, herausgegeben von Hans-Christian Maner und Norbert Spannenberger. Stuttgart Franz Steiner Verlag, 2007. ss. 113–128; Фенич Володимир. *В оточенні інших: греко-католики Мукачівської єпархії та їх сусіди у світлі сучасних досліджень офіційної статистики*

2) a görög katolikusok intézményesítése az ungvári unió hagyományaitól a kommunista rezsim bevezetéséig a közép-kelet-európai országokban⁷;

3) a vallás és a nacionalizmus kapcsolata a munkácsi görög-katolikus egyházmegye példáján⁸;

4) mítoszok és sztereotípiák a munkácsi egyházmegye görög-katolikusainak történelmében és történetírásában⁹.

кінця XIX – початку XX ст. In: *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Вип. 25, редкол.: М.М. Вегеш (голова) та ін.]. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2010. сс. 104–125; Фенич Володимир. *«Ecclesia sui iuris»: легендарні витoki, унікальна історія та оригінальний сучасний статус Мукачівської греко-католицької єпархії*. Частина друга. *Життя Мукачівської греко-католицької єпархії з 1771 р.* In: <http://prozak.info/Istoriya/ZHittya-Mukachivs-koyi-greko-katolic-koyi-eparhiyi-z-1771-r>. 25 червня 2015 р.

⁷ Фенич Володимир. *Еклезіальне становище греко-католиків до встановлення комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи*. In: *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, Випуск 24: *Словацько-українські взаємини в області історії, культури, мови та літератури. Матеріали міжнародної наукової конференції (Свидник, 23–24 червня 2006 р.)*, головний редактор та упорядник: Мирослав Сополіга. Свидник: *Muzeum ukrajinskej kultury vo Svidniku a Spoločnosť priateľov Muzea ukrajinsko-rusínskej kultury*, 2007. сс. 95–117; Фенич Володимир. *Від монастирської Церкви-Єпархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інституювання церковних спільнот ужгородської унійної традиції*. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*. Випуск 5. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. сс. 26–105; Фенич Володимир. *«Ахіллесова п'ята» греко-католиків: румунський єпископ Олексій Повчі (1753–1816–1831) і перші два поділи Мукачівської єпархії*. In: *Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate (Satu Mare, 26-28 februarie 2016)*, editori: Irina Liuba Horvat, Anastasia Vehesh. Satu Mare: Editura Muzeului Sătmărean–Cluj Napoca: Editura Ecou Transilvan, 2016. ss. 55–74.

⁸ Фенич Володимир. *Посередник чи пристосованець? Церква перед викликом націоналізму (сумний досвід греко-католиків Мукачівської єпархії)*. In: *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Випуск 25. *Східно-християнські сакральні пам'ятки на словацько-польсько-українському пограниччі. Матеріали міжнародної наукової конференції (Свидник, 19–20 червня 2009 р.)*, головний редактор та упорядник: Мирослав Сополіга. Свидник, 2010. сс. 61–77; Фенич Володимир. *Між вірою і нацією: етно-конфесійна панорама Австро-Угорщини і Мараморош-Сиготські судові процеси*. In: *Наукові записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна)*. № 3, редкол. Ужгород: Видавництво «Карпати», 2014. сс. 303–315.

⁹ Фенич Володимир. *Долаючи етнічні стереотипи та національні міфи:*

A görög-katolikus egyházmegye, ismertebb nevén a munkácsi egyházmegye az osztrák uralom alatt élte aranykorát, az akkori püspökök Bradács János (1732–1767–1772) és Bacsinszky András (1732–1773–1809) és az a magyar-orosz „építő” nemzedék, amely a püspökségük ideje alatt alakult vagy a felvilágosult-romantikus szellemű növendékeik befolyásolása alatt volt addig, amíg kereste egyházi, főleg etnikai/nemzeti öntudatát, papjait, kezdve az ungvári és eperjesi lelkész-szeminárium vezetőitől, annyira magával ragadta egyrészt a ruszofilizmus, másrészt a magyar „szentistvánizmus”, hogy nem vették észre, hogy hogyan befolyásolta és alakította át az ő és az egyháza világnézetét egy vallási-kulturális mechanizmussá/eszközzé. A papság magyar és ruszofil eszmék logikus következménye, amely Mária Terézia és II. József oktatási reformjaitól egészen a Habsburg birodalom széteséséig a hozzá nem értő laikusok szemében a szisztematikus „keresztény kötelességük” rovására az egyházi évfordulók, cobbinok és epitrachéliumok formájában következett be, valamint a zállami támogatás a *honoritiores* kiváltságos állapotává, a hatalmas magyarosítás és a környezetében megjelenő vallási, szociális és politikailag motivált pravoszlávva.

Ez a kiadvány olyan komplex kérdések áttekintésének van szentelve, mint például, hogyan jelenik meg a kortársak gondolataiban és a történetírásban (főleg az egyházban) a „Habsburg egyház” hagyománya, a „Habsburgok utódai”, az egyház, melyhez a ruszinokon kívül a XVIII–XIX. század folyamán románok, magyarok, szlovákok, lengyelek, romák, néhány kétnyelvű és többnyelvű tartozott, száz év alatt átalakult (a XX. század elejére) a „Keleti magyar egyházi szertartásokká”, amelyiket a gyülekezet nemcsak a klérussal való szociális antagonizmus miatt hagy el folyamatosan, hanem kulturális konfliktus miatt, amely időről időre megerősödött papokkal, mint lelki vezetőkkel.

A görög-katolikus hívek nagytöbbsége az első világháború előtt és alatt szívesebben azonosult a magyar politikai nemzettel és magyar kultúrával, a papok otthon, egymás között és a templomban is állami magyar nyelven beszéltek, ezért híveik tudatlanok maradtak és a „hallgató többség” erős ruszin és ruszin nyelvű közösség volt.

Греко-Католицька Церква в підкарпатській історіографії 1890–1945 рр. In: *Підкарпатська Русь в роки Другої світової війни: матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 16–17 жовтня 2014 р.)*, упорядк.: Фенич В.І., Шніцер І.О. Ужгород: Видавництво «ШАРК», 2015. сс. 102–125; Фенич Володимир. *Міфи і стереотипи в історії греко-католиків Мукачівської єпархії*. In: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí IV b*, Jaroslav Coranič (ed.). Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovská univerzita v Prešove, 2016. сс. 5–33; Фенич Володимир. *Коріатовичіана: як формувався міф про витoki монастиря василіан на Чернечій Горі в Мукачеві*. In: *História Rádu baziliánov sv. Jozafáta*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovská univerzita v Prešove, 2017. сс. 39–73.

Az ajánlott tanulmánykötetben tartalmazza a bécsi *Bischofslexikon* és a *Frintaneum* anyagait (Oleg Turiy prof., aki Ukrajna két görög katolikus egyházmegyéjének – a lemergi érsekségnek és a munkácsi püspökségnek regionális vezetője), melyen a szerzők Volodimir Fenics, Viktor Kicsera és Diana Sterr a „LOGOS” Történelmi-vallási stúdiójának oktatási-tudományos központjával és az Ungvári Nemzeti Egyetemmel közösen 2012–2015 között dolgoztak.

Mivel az ungvári unió (1646) után a munkácsi görög-katolikus egyházmegye kanonikusan el volt ismerve Apostoli Szentszék által Bécs irányítása alatt 1771-től és 1773-ban legitimizálták az osztrák Habsburgok a bécsi zsinaton Magyarország uniátus püspökei által, a Habsburgok modern alkotásaként célszerű, hogy a Habsburg egyház nevet kapja. Egészen 1918 októberéig maradt így, amikor is szétesett az Osztrák-Magyar Monarchia.

Ez a tudományos kiadvány abban különbözik a 2015-ben Oleg Turiy, aki a két görög katolikus egyházmegye vezetője Ukrajnában (a lemergi érsekség és a munkácsi püspökség), által elküldött németnyelvű kéziratától, mely tartalmazza a munkácsi görög-katolikus egyházmegye történetét, a püspökök és a frintanisták életét, hogy bővítve van egy általános képpel, forrásleírásokkal, szakirodalommal és mellékletekkel.

Hasonlóképp a bécsi analógia mintájára a kötet az előszón kívül tartalmaz anyagokat a munkácsi görög katolikus egyházmegye történelméből az osztrák uralom alatt (1771–1918), nyolc munkácsi görög katolikus püspök életrajzát (Bradács János, Bacsinszky András, Pócsi Elek, Popovics Vazul, Pankovics István, Kovács János de Pásztelyi, Firczák Gyula és Papp Antal), valamint közel 20 munkácsi származású növendék életrajzát, akik a bécsi teológiai intézményben tanultak.

Volodimir Fenics,
a „LOGOS” TVSOTK koordinátora

MELLÉKLETEK

**A munkácsi görög katolikus egyházmegye püspökének
területi joghatósága 1773-ban
(vármegyék és plébániák)**

Abaúj – 18 plébánia
Bereg – 74 plébánia
Borsod – 10 plébánia
Gömör – 1 plébánia
Zemplén – 140 plébánia
Máramaros – 107 plébánia
Szabolcs – 26 plébánia
Szatmár – 130 plébánia
Szepes – 11 plébánia
Torna – 3 plébánia
Ugocsa – 40 plébánia
Ung – 45 plébánia

Összesen – 605 plébánia.

Források: Extractus universorum locolorum populosorum, parochorum item et ecclesiarum ministrorum, necnon ludimagistrorum, per Regnum Hungariae reperibilium. In: Петровъ А.Л. Предѣлы угро-русской рѣчи въ 1773 года по оффиціальнымъ даннымъ. Изслѣдованія и карты. In: Матеріалы для исторіи Угорской Руси, Т. VI. Санкт-Петербургъ, 1911. сс. 234–237.

**A munkácsi görög katolikus egyházmegye térképe
Bacsinszky András püspök idején (1772–1809),
egyházi-közigazgatási hatalma tizenhárom vármegyére
terjedt ki Északkelet Magyarországon**

Források: *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása*, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990, fedő; *A munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa*, A bevezető tanulmányokat: Bendász István, Koi István, Sztripszky Hiador. Nyíregyháza, 1994. old. 28.

**A munkácsi egyházmegye területi határainak
joghatósága Bacsinszky András püspök (1772–1809)
idején (a vármegyék területe)**

Máramaros – 9716 km²

Zemplén – 6282 km²

Szatmár – 6104 km²

Szabolcs Hajdúdorog szabad városával – 4637 km²

Bereg – 3786 km²

Szepes – 3654 km²

Sáros – 3652 km²

Borsod – 3587 km²

Ung – 3230 km²

Abauj és Torna – 3223 km²

Ugocsa – 1213 km²

Összesen – 49 074 km²

***Források:** Botlik József. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997)*. Budapest: Hatodik síp alapítvány Új mandátum könyvkiadó, 1997. old. 51; Фенич Володимир. *Від монастирської Церкви-Єпархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інститування церковних спільнот ужгородської унійної традиції*. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*, Випуск 5. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. с. 54.*

**A munkácsi görög katolikus egyházmegye püspökének
területi joghatósága 1792-ben
(vármegyék, plébániák és liturgiai nyelvek)**

Abaúj és Torna – 22 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Bereg – 75 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Borsod – 10 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Zemplén – 134 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Máramaros – 124 plébánia, melyből 81-nél a liturgia nyelve egyháziszláv,
43-nál pedig román

Szabolcs – 36 plébánia, melyből 31-nél a liturgia nyelve egyháziszláv, 5-nél
pedig román

Szatmár – 127 plébánia, melyből 15-nél a liturgia nyelve egyháziszláv,
112-nél pedig román

Szepes és Gömör – 18 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Ugocea – 33 plébánia, melyből 29-nél a liturgia nyelve egyháziszláv, 4-nél
pedig román

Ung – 66 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Sáros – 85 plébánia, a liturgia nyelve egyháziszláv

Összesen: 730 plébánia, melyből 566-nál volt a liturgia nyelve egyháziszláv,
164-nél pedig román.

Források: *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása*, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 10; *Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa*, A bevezető tanulmányokat: Bendász István, Koi István, Sztripszky Hiador. Nyíregyháza, 1994. old. 27.

**A munkácsi görög katolikus egyházmegye helynökségei,
archidékánátusai és dékánátusai***

Bacsinszky András püspökségének idején (1772–1809)

Helynökségek (három)

Máramarosi – 1723-ban alapították Máramarossziget központtal

Szatmári – 1776-ban alapították Nagykálló központtal (rom. Karea Mare)

Kassai – 1787-ben alapították Kassa központtal, 1792-ben Eperjesre helyezték át

Archidékánátusok (tizenegy)

Máramarosi – Máramaros, Huszt

Zempléni – Nagymihály, Laborcrév

Szatmári – Nagykálló, Szatmárnémeti

Szabolcsi – Hajdúdorog, Nyíregyháza

Beregi – Munkács

Szepesi – Szepes

Sáros – Eperjes

Borsodi – Miskolc

Ungi – Ungvár

Abaúj-Tornai – Kassa

Ugocsai – Nagyszőlős

Források: A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsegeinek 1806. évi összeírása, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 57–63, 85–154; Conscriptio Summaria Parochorum, Parochiarum, et Filialium cum, et sine Ecclesiis, Numeri Animarum, Distantiarum, Colonorum, Inquilinorum, Matrimoniorum, Natorum, Mortuorum, Concionandi Dialectorum et Scholarum Nationalium totius Almae diocesis Munkacsinensis. In: A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsegeinek 1806. évi összeírása, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 85–154.

* Dékánátusból összesen hatvan volt.

A munkácsi görög katolikus egyházmegye plébániáinak és híveinek száma a XVIII. század végén XIX. század elején (az első adminisztratív felosztásig)

A vármegyék plébániai elosztása 1806-ra

Máramaros – 132 plébánia
Zemplén – 131 plébánia
Szatmár – 127 plébánia
Bereg – 76 plébánia
Sáros – 74 plébánia
Ung – 68 plébánia
Szabolcs – 39 plébánia
Ugocea – 32 plébánia
Szepes-Gömör – 23 plébánia
Abaúj–Torna – 22 plébánia
Borsod – 11 plébánia

A hívek száma

1792 – 434 265 / 443 514 fő
1806 – 541 963 / 507 696 fő
1814 – 560 472 fő
1816 – 575 507 fő

***Források:** A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 9–10, 57–63; *Conscriptio Summaria Parochorum, Parochiarum, et Filialium cum, et sine Ecclesiis, Numeri Animarum, Distantiarum, Colonorum, Inquilinorum, Matrimoniorum, Natorum, Mortuorum, Concionandi Dialectorum et Scholarum Nationalium totius Almae diocesis Munkacsinensis*, In: *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása*, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 85–154; *Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa*, A bevezető tanulmányokat: Bendász István, Koi István, Sztripszky Hiaodor. Nyíregyháza, 1994. old. 27; Фенич Володимир. *Від монастирської Церкви-Спархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інституювання церковних спільнот ужгородської унійної традиції*. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*, Випуск 5. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. с. 55.*

**A munkácsi egyházmegye görög katolikusainak
megoszlása etnikai hovatartozásuk szerint
vármegyénként az 1806-os összeírás alapján**

RUSZINOK

(345 786 fő, vagy 63,8% 541 963 hívóból)

Sáros – Eperjes – 98,65%

Bereg – Munkács – 96,75%

Ung – Ungvár – 95,14%

Zemplén – Nagymihály – 88,45%

Ugocsa – Nagyszőlős – 81,10%

Máramaros – Máramarossziget – 62,15%

Abauj-Torna – Kassa – 60,58%

Borsod – Miskolc – 55,85%

A többi vármegyében (Szepes, Szabolcs, Szatmár) a ruszinok aránya 50 %-nál is kevesebb volt a helyi görög katolikusok között.

ROMÁNOK

(113 255 fő, vagy 20,89% 541 963 hívóból)

Szatmár – Nyírkálló – 74,61%

Máramaros – Máramarossziget – 35,74%

Szabolcs – Nyíregyháza – 15,53%

Ugocsa – Nagyszőlős – 13,42%

MAGYAROK

(33 785 fő, vagy 6,23% hívő)

Szabolcs – Nyíregyháza – Hajdúdorog – 40,05%

Borsod – Miskolc – 31,10%

Abauj-Torna – Kassa – 24,33%

Szatmár – Nyírkálló – 8,59%

Zemplén – Nagymihály – 5,78%

Ugocsa – (Nagyszőlős) és **Ung** (Ungvára) – közel. 3%

SZLOVÁKOK

(5146 fő, vagy 0,95% hívő)

Nagyrészüket az eperjesi helynökségben összpontosult.

KÉTNYELVŰEK
(42 888 fő, vagy 7,91% hívő)

Ruszin-magyarok – 23 021 fő, vagy 53,68% (4,25% az egyházmegye összes hívője)

Ruszin-szlovákok – 8945 fő, vagy 1,65% hívő

Magyar-románok – 6113 fő, vagy 1,12% hívő

Ruszin-románok – 4616 fő, vagy 0,85% hívő

Magyar-szlovákok – 195 fő

TÖBBNYELVŰEK
(1100 fő)

Ruszin-magyar-románok – Szamtmárnémetiben mindenki.

Források: *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsegeinek 1806. évi összeírása*, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 64–65; Udvari István. *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*. Második kiadás. Nyíregyháza, 1994. old. 86–88; Фенич Володимир. *Від монастирської Церкви-Єпархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інститування церковних спільнот ужгородської унійної традиції*. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*. Випуск 5. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. сс. 56–58.

A munkácsi görög katolikus egyházmegye püspökei 1771 és 1918 között

Bradács János (1768–1772)

Bacsinszky András (1772–1809)

Pócsi Elek (1816–1831)

Popovics Vazul (1838–1864)

Pankovics István (1866–1874)

Kovács János de Pásztélyi (1874–1891)

Firczák Gyula (1891–1912)

Papp Antal (1912–1924)

Források: Pekar Athanasius B., OSBM. *The bishops the Eparchy of Mukachevo with historical outlines*. Pittsburgh: Byzantine seminary press, 1979. 88 p.; Pirigy István. *A Magyarországi görög katolikusok története*, I. kötet, Lektorálta: Iváncsó István. Nyíregyháza: Görög katolikus Hittudományi főiskola, 1990. 191 old.; Pirigy István. *A Magyarországi görög katolikusok története*, II. kötet, Lektorálta: Iváncsó István. Nyíregyháza: Görög katolikus hittudományi főiskola, 1990. 248 old.; Botlik József. *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997)*. Budapest: Hatodik síp alapítvány Új mandátum könyvkiadó, 1997. old. 43–213; Fenič Volodimir. *Konfessionelle und nationale Identität der Katholiken griechischer Konfession von Transkarpatien im 18.-20. Jahrhundert*. In: *Materielle und geistige Volkskultur des Oberen Theißbeckens. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region*, Coordonatori: dr. Hans Gehl, dr. Viorel Ciubotă. Satu Mare–Tübingen: Editura Muzeului Sătmărean, 2003. ss. 83–104; Пронин Василий, архимандрит. *История Православной Церкви на Закарпатье*. Свято-Николаевский Мукачевский монастырь, 2005. ss. 337–456, 487–524; *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, Revised and Expanded Edition; Editors Paul Robert Magocsi and Ivan Pop. Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press, 2005. 569 s.; Fenič Volodymyr. *Konfessionelle und nationale Identität des Klerus der griechisch-katholischen Diözese von Munkačevo 1771–1949*. In: *Konfessionelle Identität und Nationsbildung. Die grechisch-katholischen Kirchen in Ostmittel- und Südosteuropa im 19. und 20. Jahrhundert*, Herausgegeben von Hans-Christian Maner und Norbert Spannenberger. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2007. ss. 113–128; *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів*, Укладачі: Павло Роберт Магочій та Іван Поп; Заг. ред. Павла Роберта Магочія; Пер. з англ. Надії Кушко; Ред. укр. вид. Валерій Падяк; Вип. ред.

Лариса Ільченко. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. 856 с. + XXXII с.; Coranič Jaroslav. *Z dejín gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. České Budejovice, 2014. 526 s.; Фенич Володимир. «*Ecclesia sui iuris*»: легендарні витоки, унікальна історія та оригінальний сучасний статус Мукачівської греко-католицької єпархії. Частина друга. Життя Мукачівської греко-католицької єпархії з 1771 р. In: <http://prozak.info/Istoriya/ZHittya-Mukachivs-koyi-greko-katolic-koyi-eparhiyi-z-1771-r>.

**Bécsi teológiai intézetekben tanult növendékek
a munkácsi egyházmegyéből 1816–1918 között**

Szent Augustin Intézet növendékei

Csurgovics János (1819–1822)
Sippos Anton (1816–1826)
Molnár András (1835–1838) (1830–1835 – konviktus)
Jámbor Anton (1842–1847) ?*
Tóth Miklós (1857–1860)
Váli János (1863–1869)
Mikita Sándor (1879–1883)?*
Hadzsega Vazul (1886–1888)
Szabó Simeon (1890–1894)
Vaszócsik Teodosz (1900–1902)?*
Hadzsega Gyula (1901–1906)
Novák István (1902–1906)
Fenczik István (1914–1916)

A teológia doktorai

Scsavnickij Mihajlo, 1779 (Barbareum)
Csurgovics János, 1822 (Augustineum)
Barankovics András, 1824 (konviktus)
Molnár András, 1838 (Augustineum)
Tóth Miklós, 1860 (Augustineum)
Hadzsega Vazul, 1888 (Augustineum)
Szabó Simeon, 1894 (Augustineum)
Hadzsega Gyula, 1906 (Augustineum)
Fenczik István, 1916 (Augustineum)

A doktorátus externjei (tudományos fokozat nélkül)

Firczák Gyula, 1859 államvizsga (szigorlat) dogmatikából
Valkovszkij Miklós, 1865 (konviktus)
Bacsinszky Jenő, 1866, 1868 két rigorizmust tett le (konviktus)

* ? – tanulmányi évei megközelítőleg

**Azok az egyházi provinciák, plébániák s hívek,
akik a cirilli és metódi keresztény örökségből erednek,
az ungvári unió hagyományából
és a munkácsi egyházmegyéből**

Krizevci görög katolikus egyházmegye (alapítva 1777-ben) – két plébánia, Keresztúr (1751-ben alapítva) és Kocur (1766-ban alapítva) Bács-Bodrog vármegyében, 3,5 ezer ruszin hívővel;

Eperjesi görög katolikus egyházmegye (alapítva 1818-ban) – 1816-ban 6,5 vármegye tartozott ide (Abaúj, Borsod, Gömör, Sáros, Szepes, Torna és Zemplénből 5 dékánátus), melynek területe 16 416 km² vagy a munkácsi egyházmegye területének több mint 30%-a, 193 plébánia, 1 109 filiál, 158 615 hívő, melyből 130 609 ruszin (82,3%), 22 460 ruszin-magyar (14,2%), 2 824 lengyel (1,8%), 1 942 szlovák(1,2%), 780 magyar (0,5%);

Nagyvárad **görög katolikus egyházmegye** (alapítva 1777-ban) – 1823-ban vagy egy kis pontosítással 1827-ben Szatmár vármegye 72 plébániájából és 54 095 hívővel, melyből 51 plébánián 40 540 román, 11 plébánián 6 692 román-magyar, 5 plébánián 3 604 ruszin, 4 plébánián 2 832 ruszin-magyar s egy plébánián 427 román-magyar-ruszin élt 1827-ben 10 plébániából a nyíri dékánátusból, ahol a hívek nagyobb része ruszinnak vagy magyarnak vallotta magát, 9 plébánián 5 505 hívő volt ruszin-magyar, három plébánia 1 626 hívővel ruszin volt.

Gerli görög katolikus román egyházmegye (alapítva 1850-ben) – 94 plébánia 104 977 ezer hívővel Máramaros és Ugocsa vármegyékben, melyből 81 plébánián 86 812 román, 6 plébánián 7 730 román-magyar, 4 plébánián 6 178 román-ruszin és 3 plébánián 4 277 román-magyar-ruszin lakott.

Hajdúdorogi magyar görög katolikus egyházmegye (alapítva 1912-ben) –162 plébánián 215 498 hívő, melyből 183 757 magyar, 26 823 román, 1 623 szlovák, 968 ruszin, 2 509 más. A munkácsi egyházmegye 70 plébániát veszített 112 760 hívővel, melyekből 53 plébánián 85 058 hívő magyar, 16 plébánián 26 731 magyar-ruszin és egy plébánia 981 magyar-ruszin-román.

Görög katolikus exarchátus – a magyarországról elvándorlók Pittsburgba (USA) (alapítva 1924-ben) – 155 plébánia 288 390 kárpáti ruszinnal;

Máramarosi román görög katolikus egyházmegye (alapítva 1930) – 11 plébánia 22 366 hívővel, melyből 16 956 ruszin, 4 756 magyar ruszin és 654 magyar.

Források: *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása*, Szerkesztette: Udvari István. Nyíregyháza, 1990. old. 71–76; *Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa*, A bevezető tanulmányokat: Bendász István, Koi István, Sztripszky Hádor. Nyíregyháza, 1994. old. 17–22; Фенич Володимир. *Від монастирської Церкви-Єпархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інституювання церковних спільнот ужгородської унійної традиції*. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*, Випуск 5. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2016. сс. 49–53, 58–95.

**Papp Antal munkácsi görög katolikus püspök érseki
joghatóságának határa 1918 októberében**

Vármegyék

Máramaros – 9716 km²

Bereg – 3789 km²

Ung – 3230 km²

Zemplén – 2300 km² (csak 6 dékánátus)

Ugocsa – 1213 km²

Adminisztratív felosztás

Archidekanátus – 5

Dékánátus – 39

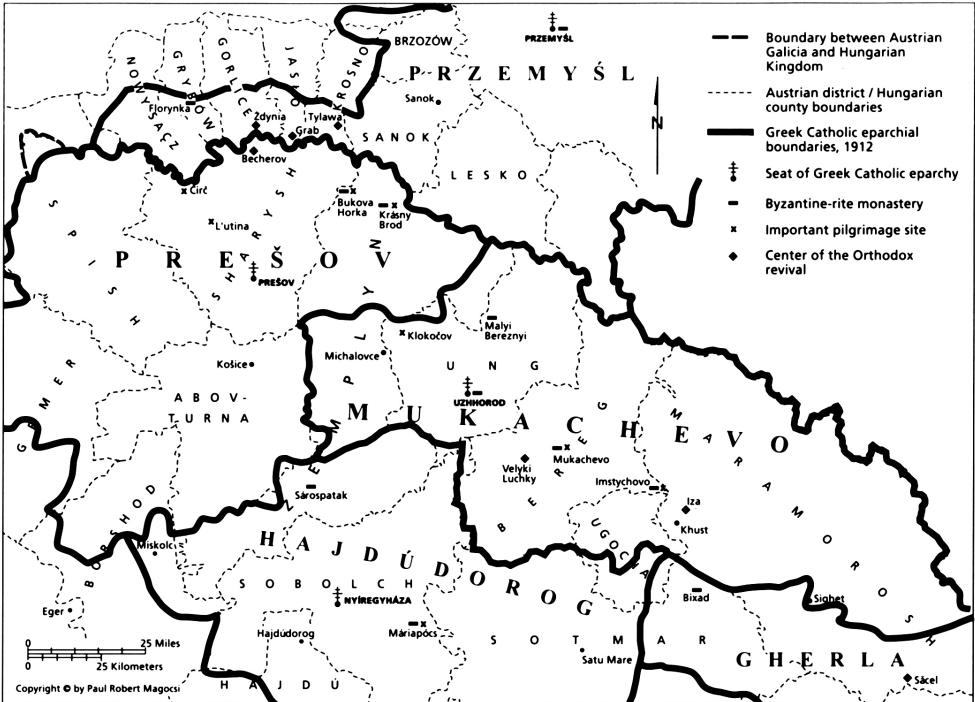
Plébánia – 320

Filiál – 683

Hívek – 451 305

***Források:** Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkacsiensis pro annum domini 1915. Ungvarini: Tzpis tzpographiae societatis commercialis «Unio» S. Basili Magni, 1915. pp. 255-256; Фенич Володимир. Від монастирської Церкви-Спархії до «Ecclesia sui iuris»: Ужгородська унія та інститування церковних спільнот ужгородської унійної традиції. In: Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії, Випуск 5. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. с. 93.*

A munkácsi görög katolikus egyházmegye térképe
 Papp Antal püspöksége idején (1912–1924),
 egyházi-közigazgatási hatalma öt vármegyére terjedt
 ki észak-kelet Magyarországon

Forrás: Magocsi Paul Robert. *Carpathian Rus'. A Historical Atlas*. Distributed by the University of Toronto Press for the Chair of Ukrainian Studies University of Toronto, 2017. Map 15. p. 31.

13. számú melléklet

Az 1816-os és 1918-as közigazgatási felosztás következményeként létrejövő intézményesített változások a munkácsi egyházmegyében

Területe – 49 074-ből 20 245 km²-re

Vármegyék / archidekanátusok – 13-ból nem egész 5-ig

Helynökségek – 3-tól 0-ra

Dekanátusok – 60-ból 39-ig

Hívek – 600 ezer fő, melyek a közeli és távoli egyház–diaszpórákban telepedtek meg: Szerbiában és Horvátországban a *krizevci* (később a Szerb, horvát, szlovén királyság– Jugoszlávia), *eperjesi* (későbbi Csehszlovák köztársaság), nagyváradi, gerli és máramarosi (Román Királyság), *hajdúdorogi* (Magyar Királyság) és *pittsburg-i* (Amerikai Egyesült Államok).

Az évszázadok alatt a munkácsi egyházmegye híveinek száma az életben „nem változott”:

1816 – 575 507 fő

1918 – 451 305 fő

Forrás: Фенич Володимир. Від монастирської Церкви-Єпархії до «*Ecclesia sui iuris*»: Ужгородська унія та інституювання церковних спільнот ужгородської унійної традиції. In: *Наукові записки Ужгородського університету. Серія: історично-релігійні студії*, Випуск 5. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. с. 93.